

PUNNID JA KUBLAD HOBUSE NAHAL – mis need on?

TEKST: **TRIIN TOHVER**, LOOMAAARST

Üks sagedasemaid põhjuseid, miks hobuseomanikud tallivahel liikuva loomaarsti poole pöörduvad, on mõni uus nahamoodustis, mille nad oma loomal on avastanud.

Putukate hammustused ja nõelamised

Hiliskevadel, suvel ja varasügisel on putukahammustustega kaasnevad kublad väga levinud. Kõlab enesestmõistetavalt, kuid tegelikkuses on neid väga lihtne segi ajada allergia või mõne nakkushaigusega. Seda eriti juhul, kui hobust on rünnanud mitte üks, vaid mitukümmend hammustavat või nõelavat putukat.

Hammustuse või nõelamise järgselt tekkinud kubel pole midagi muud kui naha põletikuline reaktsioon, mille peal võib olla hammustusest või nõelast jäänud väike avaus. Harvemini põhjustavad putukahammustused ka allergilist reaktsiooni või tõsisemat ülitundlikkust (vt ka suveekseem eelmises Oma Hobu numbris). Mõnede putukate hammustused võivad tekitada nahas mädanikke. Suured putukasülemid ja -parved muudavad hobused rahutuks ja võivad sundida loomi põgenema, millega võivad kaasned suuremad ja väiksemad kehavigastused.

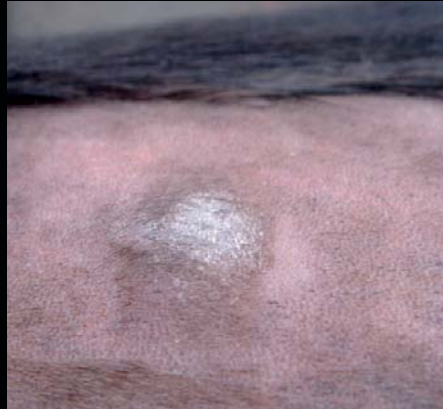
Olulisem kui mõned punnid on asjaolu, et putukad võivad levitada erinevaid haigusi. Nende hulka kuuluvad viirushaigused nagu papilloomviirus ja hobuste nakkuslik aneemia, seenhaigused ja tõenäoliselt ka sarkoidid.

Enamasti ei vaja putukahammustused mingit ravi. Nahasiseste mädanike puhul on soovitatav katki-seid kohti paar päeva puhastada desinfitseeriva lahusega. Kui tekib tugev allergiline reaktsioon, kutsuge kohe loomaarst. Mesilase nõelamise kohta on soovitatav tupsutada söögisooda 2% lahusega, herilase nõelamise järel kasutada aga mõnda kergelt happelist lahust, näiteks lahjendatud äädikahust.

Putukahammustusi täielikult vältida on Eestis üsna keeruline. Kui hobusel esineb putukaallergiat (vt ka suveekseem), siis on soovitatav talle muretseda

Vasakul: Tüüpilised tallikärbse (*Stomoxys calcitrans*) hammustused: suured reas olevad kublad.
Paremal: Seda hobust nõelasid seitse herilast. Esmaabi korras võib herilasehammustustele määrada lahjendatud äädikalahust.

Vasakul: Selle hobuse seljal ja kehal on mitukümmend eosinofiilset granuloomi. Hobune on pügatud ja sellepärast on muutused eriti hästi näha.
Paremal: Tüüpiline eosinofiilne granuloom ehk punn hobuse seljal.

spetsiaalne putukate eest kaitsev tekk, tavapoodides müüdavad tekid ei ole enamasti piisavalt efektiivsed. Erinevate putukavastaste lahuste ja spreide mõju on lühiajaline ja neid tuleks peale kanda mitu korda päevas. Putukahammustusi saab mõningal määral vähendada jälgides hobuste karjamaal oleku aegasid. Vältida tuleks päikesetõusu ja -loojangut, kaitsta talle ning varjualuseid putukavõrkude ja spetsiaalsete lahustega (nt Fendona).

Punnid seljal ehk eosinofiilne dermatiit kollageeni nekroosiga ehk eosinofiilne granuloom

Pole vist olemas ratsutajat, kes ei oleks näinud hobuse seljal, eriti sadula piirkonnas, väikesi ja enamasti valutuid punne. Ent vaid vähesed on oma loomaarsti käest kuulnud diagnoosi eosinofiilne dermatiit kollageeni nekroosiga. Osalt kindlasti seetõttu, et eosinofiilne dermatiit kollageeni nekroosiga ehk eosinofiilne granuloom on lihtsalt liiga keeruline termin nii kergeloomulise ja enamasti ravi mitte vajava haiguse jaoks.

Eosinofiilse dermatiidi näol on tegu kõvade nahalaste punnidega, tavaliselt hobuse seljal, laudjal ja kaelal. Harva on need punnid suuremad kui paar sentimeetrit või paiknevad teistes kehapiirkondades. Enamasti ei ole eosinofiilne dermatiit valutlik, kui siis ainult tekke esimestel nädalatel. Granuloom (ehk siis punne) võib hobuse seljal olla mõnest üksikust mitmekümneni.

Miks need punnid tekivad, on siiani teadmata. Sage-damini tekivad eosinofiilsed granuloomid suvekuudel ja seepärast kahtlustatakse putukate osalust, aga kindel see ei ole. Väga laialt on levinud väärarvamus, et need punnid tulevad sadula survest, rasunäärmete ummistusest, higist ja mustusest või liigse proteiini söötmisest. Tegelikuses ei ole siiani suudetud ühtegi elnimeetatud teguritest punnide tekkega veenvalt seostada.

Eosinofiilse dermatiidi punnid ei vaja tavaliselt mingisugust ravi ja kaovad 3-12 kuuga iseeneslikult. Dermatiidi taandumist võivad kiirendada punnisesesed hormoonsüstid. Segavaid suuremaid punne võib eemaldada kirurgiliselt, kuid enamasti ei ole selleks tarvidust.

PROTEIINIPUNNID

Liigset või ebatavalist proteiini sisaldavad söödad võivad põhjustada nn proteiinipunne. Tegemist on proteiinivastase allergilise reaktsiooniga. Erinevalt eosinofiilse dermatiidi kõvadest nahaalustest punnidest on sel juhul tegu väikeste ümmarguste nahasiseste kupladega (vt ka urtikaaria), mis tekivad paar tundi peale söötmist ja mis enamasti taanduvad paari tunni kuni päevaga. Kui välimuse põhjal võib olla mõnikord raske eristada allergilisi proteiinipunne eosinofiilse dermatiidi omadest, siis võib diagnoosini jõuda, süstides hobusele allergiavastast kortisooni. Proteiinipunnid peaksid olema kadunud 24 tundi peale süsti, eosinofiilse dermatiidi omad aga mitte. Proteiinipunnide vastu aitab dieedimuutus ja söödas olevate proteiinide vähendamine.

Hobuste viiruslik papilloom

Hobuste papilloomviirus põhjustab väikesi roosakaid või hallikaid soolatüükasarnaseid moodustisi hobuse pea ja kubeme piirkonnas. Kõige sagedamini leiab papilloome noort, kuni nelja-aastaste hobuste ninalt ja mokaadelt.

Hobuse papilloomviirus on mõõdukalt nakkav, tihti haigestuvad samal karjamaal olevad noorloomad. Paari kuuga tüükad kaovad ja hobusele jääb eluaegne immuunsus. Kui haigestuvad vanemad hobused, kes pole viirusega varem kokku puutunud, siis on muutused enamasti püsivamad ega taandu iseeneslikult. Sel juhul on soovitatav papilloomide kirurgiline eemaldamine, mis on lihtne protseduur ja tagab täieliku paranemise.

Papilloomviirus on välitingimuste suhtes väga resistentne ja võib samal rohukarjamaal põhjustada haigestumisi mitmeid aastaid järjest. Selle nõiaringi vastu aitab karjamaa tühjaks jätmise paariks aastaks või seal teiste loomade (nt veiste) karjatamine.

Vasakul: Viirusliku papilloomi poolt põhjustatud tüükad noore hobuse ninal.
Paremal: Viiruslik papilloom hobuse ninal ja morkadel.

Aural plaques: tüüpilised valged korbad hobuse kõrvas.

Papilloomviiruse poolt tekitatud tüükaid on väga lihtne nende väljanägemise põhjal ära tunda, kahtluse korral annab lõpliku vastuse biopsia.

Tihti nimetatakse papilloomiks ka kõiki teisi nahakasvajaid, eriti sarkoide. Nende ravi on aga tunduvalt keerulisem ja prognoos tihti palju halvem, kui seda on papilloomide oma, seetõttu tuleks vältida nende kahe haiguse segamini ajamist.

Urtikaaria

Urtikaaria ehk maakeeli nõgestõbi on hobustel sageli esinev nahareaktsioon teatud ärritaja või allergeeni suhtes, harvemini on see mõne raskema süsteemse haiguse üheks sümptomiks. Hobuse kehale (tihti üle keha, harva ka ainult ühte piirkonda) tekivad paari tunniga pehmed vedelikuga täitunud ehk ödeemsed kublad. Nii kuplade arv, suurus, asukoht kui ka kuju võib iga kord olla erinev. Kuju järgi tehakse vahet tavalisel, hügel-, sõlm-, sõõrik-, lineaarsel ja serpentiinikujulisel nõgeskublal.

Enamasti pole lööve valulik ega sügele, raskematel juhtudel võivad kublad eritada vedelikku. Enamasti saab nõgeskubla ära tunda selle järgi, et sellega näpuga vajutades jääb jälg mõneks sekundiks püsima.

Nõgeskublad tekivad, kuna mingil põhjusel suureneb naha veresoonte läbilaskvus ning proteiinid koos vedelikuga imuvad veresoontest naha alla. Võimalikke põhjuseid, miks selline reaktsioon nahas toimub, on väga palju ja meie teadmised nende kohta on kahjuks veel üsna lünklikud.

Laias laastus eristatakse immunoloogilisi, mitteimmunoloogilisi ja idiopaatilisi põhjustajaid. Immunoloogilised põhjustajad on kõikvõimalikud ained hobuse ümber, mille vastu tal võib mingil ajahetkel allergia tekkida. Nendeks võivad olla söödad, sissehingataavad osakesed, allapanu ja erinevad ehitusmaterjalid, ravimid ning teised organismid (bakterid, viirused, parasiidid, putukad jne). Mitteimmunoloogilised või ka füüsilised põhjustajad on kuumus, külm, treening, stress ning surve. Mõnedel hobustel tekib urtikaaria lihtsalt tugeva treeningu järel või kui nende keha puutub kokku väga külma objektiga. Idiopaatilised põhjustajad on need, mille jälile me pole veel jõuda suutnud ehk see grupp hõlmab näiliselt põhjusetuid urtikaariaid.

„AURAL PLAQUE“ ehk hüperplastiline kõrvadermatiit

See kõrvades ja harvemini ka kõhu all esinev haigus on samuti põhjustatud papilloomviiruse poolt. Hobuse kõrva sisse tekivad aja jooksul valged või hallikad kuivad korbad, mis võivad olla valulikud, seda küll pigem haiguse algfaasis. Muutused kõrvas on eluaegsed ehk iseeneslikku paranemist ei toimu. Efektiivset ravi pole tänaseni avastatud ja kuna haigus ei põhjusta suuremal osal hobustest ebamugavusi, siis on soovituslik seda lihtsalt ignoreerida. Igasugused katsed kõrvu ärritavate kreemidega ravida viivad enamasti selleni, et hobune hakkab kõrvade puudutamist kartma või ei lase enam ennast pea pealt üldse katsuda. Mõningast edu on saavutatud, kasutades salve, mis sisaldavad ravimit nimega Imiquimod. Selline ravi kestab aga kuid ning enne võimalikku paranemist tekib kõrvadesse tugev ärritus ja põletik, mis toob hobusel enamasti kaasa eluaegse hirmu kõrvade katsumise ees.

Nahasisene allergiatest.

Ülevalt alla:
Sõõrikukujulised nõgeskulblad.
Kõige tavalisem sõlmekujuline urtikaaria hobuse kehal.
Serpentiinikujulised nõgeskulblad hobuse kaelal.

Väliste sümptomite põhjal on urtikaaria diagnoosi panna väga lihtne, kuid algse põhjustaja väljaselgitamine on see-eest äärmiselt keeruline ja aeganõudev protsess. Siiani ainuke kindel, kuigi mitte alati edukas viis põhjustaja leidmiseks on nn eliminatsioonitestid. Urtikaaria tekkides tuleb kohe ära jätta kõik söödalisandid ja ravimid, mida hobune on saanud. Kui kahtlustatakse söögiallergiat, siis tuleb hobune panna nn hüpoallergeensele dieedile (alfa-alfa hein ja keedetud vesi). Kui kahtlustatakse pigem kontaktallergiat, siis peab välja vahetama allapanu ja kui võimalik ka talli. Kõige sobilikum allapanu allergilistele hobustele on paber. Sümptomite taandudes võib eemaldatud elemente kahe nädala tagant ükshaaval uuesti hobuse keskkonda või dieeti lisada. Seejuures tuleb jälgida, kas nõgestõbi tuleb tagasi või mitte. Putukate ja õhu kaudu levivate allergeenide eemaldamine hobuse elukeskkonnast on äärmiselt raske, seega on ka nende tuvastamine urtikaaria põhjustajatenäti tihti võimatu.

Viimastel aastatel on populaarsust võitnud hobustele mõeldud allergiatestid, saab valida vereseerumipõhiste ja nahatestide vahel. Nendes testides kasutatakse erinevaid allergeenide paneele, mis ei hõlma loomulikult kõiki hobuse ümber olevaid võimalikke allergiapõhjustajaid. Testiga saadud positiivne tulemus ei tähenda alati, et tuvastatud allergeen ka parasjagu probleemiks olevat urtikaariat põhjustab. Nende testide tulemused võivad seega olla nii valenegatiivsed kui valepositiivsed. Sageli on ühel ja samal hobusel järjestikku läbiviidud testide tulemused erinevad. Kuigi tegu on väga perspektiivika allergeenide tuvastamise meetodiga, siis hetkel ei ole nende efektiivsus ja usaldatavus veel piisavalt kõrge. Samas on nad heaks täienduseks eliminatsioonitestidele. Allergiatestide tulemuste põhjal on võimalik ja ka soovitatav läbi teha nn desensibiliseerimise kuur, mille eesmärk on vähendada hobuse tundlikkust leitud allergeenide suhtes.

Urtikaaria ravi on lihtne, kui on suudetud välja selgitada algne põhjustaja – allergeeni tuleb edaspidi lihtsalt vältida. Keerulisem on aga ravida hobuseid, kelle urtikaaria, hoolimata võimalike allergeenide eemaldamisest, pidevalt tagasi tuleb. Urtikaaria allub kiiresti allergiavastasele hormoonravile, sümptomid kaovad paari kuni 24 tunniga. Ent kuni hobune püsib kontaktis haiguse algsete põhjustajatega, ei ole paranemine enamasti püsiv ja kuplad tulevad paari päeva kuni nädala jooksul tagasi. Korduvate ja raskemate sümptomite puhul hormoonravi efektiivsus väheneb kiiresti ja samas tõuseb võimalike kõrvalmõjude risk. Selliste hobuste ravi nõuab suurt omanikupoolset kannatust ja usaldusväärsset ning tihedat koostööd loomaarstiga.

Teised kuplade ja nahal olevate punnide põhjused ja põhjustajad: bakterid, seenhaigused, ravimid, dermaalne tsüst, verevalum, limaspauna põletik, sadulavöö pigistus, amüloidoos, nahakasvajad. **H**

Järgmises numbris: nahakasvajad.

Fotod raamatust: *Pascoe's Principles & Practice of Equine Dermatology*, autor Derek C. Knottenbelt, kirjastus Saunders Elsevier, 2009